

A tulajdonnevekkel kapcsolatos kérdéstípusok a nyelvi tanácsadásban

LUDÁNYI ZSÓFIA

ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont – Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest

KOCSIS ÁGNES

ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont – ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy bemutassa a Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatának levelezésében előforduló, tulajdonnevekhez kapcsolódó főbb kérdéstípusokat. Az elemzés anyagát a közönségszolgálathoz 2011–2022 között érkezett e-mailek képezik, amelyekből a dinamikus, részben hierarchikus kódrendszer segítségével szűrtük ki a tulajdonnevekhez kapcsolódó kérdéseket. Az elemzés rávilágít, hogy a tulajdonnevekre vonatkozó kérdések 90%-a a helyesírással kapcsolatos. A tulajdonneveket érintő kérdések között elkülönítettük az egyszerűbb, a helyesírási szabályzat és szótárak segítségével megválaszolható kérdéseket, a szabályozatlan területeket, valamint azokat az eseteket, amikor a helyesírási szabályozás problematikus, következetlen és/vagy ellentmondásos. Az utóbbiaknál fontosnak tartjuk, hogy a helyesírási kodifikáció a későbbiekben megoldást nyújtson ezekre az esetekre.

Kulcsszavak: nyelvi tanácsadás, nyelvmenedzselés, tulajdonnevek helyesírása, helynevek, templomok nevei, rendezvénynevek, új tulajdonnévtípusok, informatikai rendszerek nevei

Question types relating to proper names consultations at the Language Consulting Service

ZSÓFIA LUDÁNYI – ÁGNES KOCSIS

This study aims to present the main types of proper name inquiries, featuring in the correspondence of the Language Consulting Service at the Hungarian Research Centre for Linguistics. The analysis is based on emails received by the service between 2011 and 2022. Using a dynamic and partially hierarchical coding system, we extracted inquiries concerning proper names. The analysis reveals that 90% of the questions related to proper names concern spelling issues. Within this category, we distinguished between (1) relatively straightforward cases answerable based on existing orthographic rules and dictionaries, (2) questions concerning unregulated areas, and (3) questions referring to problematic, inconsistent, and/or contradictory codification. These cases highlight the need for future codification efforts to address inconsistencies and provide clearer guidance.

Keywords: language consulting, language management, orthography of proper names, place names, names of churches, names of events, new types of proper names, names of IT systems

1. Bevezetés. A tanulmány célja, hogy áttekintést adjon a Nyelvtudományi Kutatóközpontban működő nyelvi közönségszolgálat munkájában előforduló, tulajdonnevekkel kapcsolatos kérdéstípusokról. A közönségszolgálat rövid bemutatása (1.2.) után felvázoljuk a közönségszolgálati munka értelmezésének elméleti keretét, a nyelvmenedzselés-elméletet (1.3.), majd ismertetjük a jelen munka alapjául szolgáló elemzés anyagát és módszerét (1.4.). Ezt követően a tanulmány a teljesség igénye nélkül bemutatja a közönségszolgálat levélanyagában előforduló, tulajdonnevekhez köthető kérdéstípusokat, ezek közül részletesen is bemutatva néhány problematikus esetet.

1.2. Nyelvi tanácsadás a Nyelvtudományi Kutatóközpontban.¹ A Kutatóközpontban (a továbbiakban: NYTK) a jogelőd intézménynek, az MTA Nyelvtudományi Intézetének a megalapítása (1949) óta létezik nyelvi közönségszolgálat, amelyhez nyelvi kérdéseikkel fordulhatnak az érdeklődők. A közönségszolgálat működtetése az NYTK Nyelvhasználati és nyelvi tanácsadási kutatócsoportjának egyik meghatározó közcélú feladata. A nyelvi közönségszolgálat e-mailben a hét minden munkanapján elérhető, emellett heti két napon, kedden és csütörtökön 4-4 órában telefonügyelet is működik a Kutatóközpontban.

A közönségszolgálathoz forduló levélírók jelentős része – egy 2021 óta folyamatosan végzett kérdőíves felmérés alapján (LUDÁNYI et al. 2022) – szövegekkel, szövegalkotással professzionálisan foglalkozó, tipikusan fordítói, lektori, korrektori, szövegírói munkát végző személy. Az érkező kérdések is többnyire olyan nyelvi problémák, amelyekkel a kérdezők tipikusan írásbeli, nagyobb nyilvánosságnak szánt, szakmai vagy hivatalos szövegek alkotása, ellenőrzése során szembesülnek.

1.3. Elméleti háttér. Az intézményesített formában zajló nyelvi tanácsadás leírására a nyelvmenedzselés-elméletet (JERNUDD–NEUSTUPNÝ 1987) alkalmazzuk, melynek kulcsfogalma a *nyelvi probléma*. Tanulmányunkban *nyelvi probléma*-n azokat a nyelvi jelenségeket értjük, amelyek a beszélőből, a beszédpartnerből, de akár egy, az adott interakciót kívülről szemlélő harmadik személyből valamilyen reflexiót váltanak ki; *nyelvmenedzselés*-nek pedig egyrészt a nyelvi jelenségekre való reflektálást, másrészt az annak nyomán megvalósuló nyelvalakító tevékenységeket tekintjük (LUDÁNYI et al. 2022: 75). A nyelvmenedzselésnek létezik egyszerű és intézmények által végzett, ún. szervezett formája

¹ Szervezeti átalakítások miatt 2019. szeptember 1-jétől az intézmény – a többi kutatóintézethez, központhoz hasonlóan – a Magyar Tudományos Akadémiáról leválasztva, az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat kutatóintézeteként működött. 2021. március 12-étől az intézmény hivatalos neve *Nyelvtudományi Kutatóközpont*. 2023. szeptember 1-jétől az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat neve *Magyar Kutatási Hálózat-ra* (*Hungarian Research Network, HUN-REN*) változott, az egyes kutatóhelyek, így a Nyelvtudományi Kutatóközpont teljes neve is *HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont* lett. 2025. augusztus 1-jétől az intézmény a HUN-REN-ből kiválva, az Eötvös Loránd Tudományegyetem részeként folytatja működését.

(NEKVAPIL 2012). Sajátos nyelvmenedzselési folyamatnak tekinthető a nyelvi közönségszolgálatokhoz forduló nyelvhasználók és a tanácsadók közti interakció (BENEŠ et al. 2018), amely kapcsolatot teremt a nyelvmenedzselés egyszerű és szervezett formái között (KIMURA–FAIRBROTHER 2020).

1.4. Az elemzés anyaga és módszere. A közönségszolgálathoz beérkező levelekből és az azokra adott válaszokból adatbázis készül, amelybe az e-mailek tudományos vizsgálatra alkalmas, kódolt formában kerülnek be. A közönségszolgálat munkatársai nagyjából 800 címkéből álló, részben hierarchikus kódrendszert működtetnek, amelynek segítségével több szempontból elemezhető a levelek tartalma. A hierarchia tetején álló elsődleges címkék a levélben megjelenő nyelvi probléma alapvető típusát határolják körül. A közönségszolgálathoz érkező nyelvi problémák esetében ezek két csoportba sorolhatók: helyesírással kapcsolatos problémák, valamint egyéb, nem a helyesíráshoz kapcsolódó, hanem például nyelvhasználati problémák.

A másodlagos kódok szerteágazóak, többféle elemzési szempontból ragadják meg a levél tartalmát: például a nyelvi jelenség típusa szerint (egybeírás-különírás, intézménynevek, szóhasználat stb.) vagy a probléma kontextusa szerint (szaknyelv, iskola, vita stb.). Az e-mailek elsődleges, a nyelvi probléma típusát körülhatároló kódolása már a levél beérkezésekor, de legkésőbb annak megválaszolásakor megtörténik. A kódolás részben manuális, részben automatikus. Az automatikus kódolás a levelezőrendszer szűrőfeltételei segítségével állítható be, így ha az adott levél megfelel a szűrőfeltételnek (például tartalmaz bizonyos kulcsszavakat), automatikusan rákerül a vonatkozó címke. A címkehierarchia segít elkülöníteni, illetve azonosítani az azonos típusú nyelvi problémákat tartalmazó leveleket, így azok együtt vizsgálhatók. Ilyen módon képet kaphatunk többek között arról, hogy milyen nyelvi problémákkal fordulnak a levélírók a közönségszolgálathoz, illetve ezek a problémák milyen arányban jelennek meg a levélanyagban. A jelen elemzés anyagába a kódok segítségével kiválogatott, tulajdonnevekhez kapcsolódó kérdések és a rájuk adott válaszok kerültek be.

1.5. A nyelvi problémák megoszlása. A két alapvető kérdéstípust tekintve a 2011–2022 közötti időszakban érkezett 8422 levél 81%-a helyesírási jellegű kérdést tartalmaz, a maradék 18%-a nem a helyesírással kapcsolatos: ezek általában nyelvhasználati, stilisztikai, grammatikai, szövegértelmezési kérdések, illetve nyelvi tájékoztatást kérő megkeresések. A vizsgált levélanyagba nem kerültek bele a közönségszolgálat által nyújtott további nyelvi szolgáltatásokkal kapcsolatos levelek: a közterületen felállítandó emléktáblák szövegtervének nyelvi lektorálásával kapcsolatos kérések, az utónév-kérelmezési ügyek (RAÁTZ 2015, 2025), valamint a Nyelvtudományi Intézet/Kutatóközpont díjköteles szolgáltatására, a nyelvi szakértői vélemény igénylésére irányuló megkeresések (LUDÁNYI 2023a).

2. A tulajdonnevekkel kapcsolatos kérdéstípusok. A közönségszolgálathoz érkező kérdések jelentős része tulajdonnevekre vonatkozik. A tulajdonnevekhez kapcsolódó kérdések gyakorisága más nyelvek közönségszolgálati gyakorlatában is megfigyelhető: ilyen típusú kérdések rendszeresen felmerülnek például a cseh (ŠTĚPANOVÁ 2022, 2024) és az észt (LAANSALU 2024) nyelvi közönségszolgálat munkájában is.

2.1. Tulajdonnevek a nem helyesírással kapcsolatos kérdésekben. Az NYTK közönségszolgálatához érkező, tulajdonnevekkel kapcsolatos megkeresések egy része nem a nyelvi közönségszolgálat illetékességi körébe tartozik. Ilyenek például az utó- és családnevek engedélyeztetésével kapcsolatos ügyek, amelyekben a Nyelvtudományi Kutatóközpontban működő Névbizottság (korábban: Utónévbizottság) az illetékes (ezekről részletesen l. RAÁTZ 2015, 2025). A tulajdonnevekkel kapcsolatos megkeresések egy nem túl gyakori, de folyamatosan jelen lévő típusa az, amikor a levélírók új civil szervezetek létrehozásához kérik a Magyar Tudományos Akadémia névviselési engedélyét. A civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról a 2011. évi CLXXXI. törvény rendelkezik (a szervezetek névviseléséről l. 36. és 37. §). A jogszabály azt írja elő, hogy az angol név csak a magyar mellett jegyezhető be, de az NYTK közönségszolgálatának nem feladata az erről való döntés, legfeljebb nyelvi-helyesírási szempontból véleményezheti a kérdéses elnevezést (bár a megkeresések nem erre irányulnak). A civil szervezetek névviselésének engedélyezése tehát összességében nem tartozik bele az NYTK illetékességi körébe.

2.2. Tulajdonnevekkel kapcsolatos problémák a helyesírási kérdésekben. Figyelembe véve azt, hogy a tulajdonnevekkel kapcsolatos kérdések a fenti esetek kivételével a helyesíráshoz kapcsolódnak, a továbbiakban ezekkel foglalkozunk. Az NYTK közönségszolgálatához érkező, tulajdonnevekhez kapcsolódó helyesírási kérdéseket LUDÁNYI (2023b) nyomán két típusba soroljuk: megkülönböztetjük a szabályozott írásmódú tulajdonnevek lejegyzésekor keletkezett, illetve a helyesírási kodifikáció hiánya okozta nyelvi problémákat. A szabályozott írásmódú tulajdonnevekkel kapcsolatos kérdések sajátos al-típusai azok az esetek, amikor a helyesírási kodifikáció valamilyen szempontból problematikus. A probléma oka lehet például az, hogy a helyesírási kodifikáció és a kialakult írásgyakorlat ellentmond egymásnak, vagy pedig magában a meglévő helyesírási szabályozásban mutatkoznak hiányosságok, ellentmondások, következtetlenségek.

2.2.1. Szabályozott írásmódú tulajdonnevek

2.2.1.1. Egyszerű esetek. Ebbe a csoportba azok a tulajdonnevekkel kapcsolatos kérdések tartoznak, amelyek megválaszolhatók az érvényben lévő akadémiai helyesírási szabályzat (AkH.¹²) és az ahhoz kapcsolódó helyesírási szótár (MHSz. 2017), helyesírási kézikönyv (OH.¹)² és a különféle szaknyelvi helyesírási szabályzatok, szótárak alapján. A közönségszolgálati e-mail-adatbázis vonatkozó címkéihez tartozó leveleket gyakoriság szerint rendezve a tulajdonnevekhez kapcsolódó leggyakoribb kérdések az alábbi területekhez köthetők: az intézménynevek, intézménynévi jellegű elnevezések (például rendezvény- és eseménynevek, az intézmények alárendelt egységeinek elnevezései), az idegen tulajdonnevek todalékolása, a tulajdonnevekkel alkotott összetételek, a földrajzi nevek (az alap- és különösen az *-i* képzős alakjaik).

² A tanulmány alapvetően az Osiris Kiadó Helyesírás című kötetének első kiadására (OH.¹) hivatkozik, mivel a feldolgozott időszakban és a cikk elkészítésének időpontjában a második kiadás (OH.²) még nem jelent meg. Csak kivételesen, indokolt esetben – ha valamely kérdésben az OH.² lényeges változtatásokat tartalmaz az OH.¹-hez képest – utalunk a második kiadásra is.

2.2.1.2. A helyesírási kodifikáció problematikussága. Ebben az alfejezetben arra az esetre mutatunk be két példát, amelyben a kérdéses tulajdonnévtípus helyesírását ugyan tárgyalják a helyesírási szabályzatok és kézikönyvek, a kodifikáció azonban valamilyen szempontból mégis problematikusnak tekinthető. A helyesírási szabályozás hiányossága, ellentmondásossága mutatkozik meg például az épített kilátók helyesírásával kapcsolatban. A *kilátó* főnév ugyanis kétféle fogalmat is jelöl. Az ÉrtSz. adatai alapján az első és gyakoribb jelentés az épített kilátókra vonatkozik: 'hegycsúcson vagy más magaslaton emelt, rendszerint toronyszerű építmény, ahonnan, amelyről a környékre kilátás nyílik'; a szótár erre példának a *János-hegyi kilátó*-t hozza (*Jánoshegyi kilátó* írásmóddal). A második, *ritka* stílusminősítéssel ellátott jelentés a nem emberek által épített kilátókra vonatkozik: 'szép kilátást nyújtó hely, többnyire természetes magaslat'. A turizmus fellendülésével az elmúlt két évtizedben megnőtt a hegycsúcsokon és egyéb magaslatokon épített kilátók száma, folyamatosan jönnek létre újabb és újabb kilátónevek, amelyek írásmódja – az írásgyakorlat és a közönségszolgálatához érkező reflexiók alapján – nagy változatosságot mutat.

Az AkH.¹² szabályzatrésze ugyan nem tér ki az épített kilátók nevének helyesírására, de szótári példái között megtalálható az *Erzsébet-kilátó* kötőjeles írásmóddal, utalva a személynevekkel alkotott összetételekkel foglalkozó 166. szabálypontra. A helyesírási szabályzat 11. kiadásához készült, azt kibővítő, magyarázó, terjedelmes szótári résszel rendelkező OH.¹ sem foglalkozik részletesen az épített kilátók nevének helyesírásával, de a területet, tájat jelentő földrajzi köznevek listájában felsorolja a *kilátó* köznevet is. Továbbá szótári példái között megtalálható a *János-hegyi kilátó*, amely az *Erzsébet-kilátó* mindennapi nyelvhasználatban elterjedt, nem hivatalos említőneve. Az FNHír. a kötőjellel írandó tagokból (elemekből) álló földrajzi nevek és földrajzi megjelölések között feltüntet egy kilátónevet is (*Vörösmarty-kilátó*), továbbá a kötőjellel kapcsolandó földrajzi köznevek jegyzékében is szerepelteti a *kilátó*-t 3-as számmal, amely területek, tájak megnevezésére szolgáló földrajzi közneveket jelöl. Az épített kilátók helyesírása azért problematikus, mert az FNHír. és az ezen alapuló OH.¹ a kötőjellel kapcsolandó gyakoribb földrajzi köznevek jegyzékében a „terület, táj” fogalomcsoportba tartozóknál tünteti fel a *kilátó* főnevet, utalva arra, hogy itt nem épített kilátóról, hanem természetes képződményről van szó. Arról azonban nem szólnak a helyesírási szabályzatok, hogy a *kilátó* köznévnek egy másik használati köre is létezik, az épített kilátók. Ugyanakkor az a tény, hogy az FNHír. a kötőjellel írandó elemekből álló földrajzi nevek és földrajzi megjelölések között a *Vörösmarty-kilátó*-t is feltüntet, arra utal, hogy a természetes módon keletkezett, szép kilátást nyújtó magaslati helyek mellett az épített kilátók mégiscsak a földrajzi nevek közé sorolandók, hiszen a velencei nevezetesség, a leselejtezett olajfűró toronyra épített, majd később felrobbantott *Vörösmarty-kilátó* esetében egyértelműen mesterséges építményről van szó (FMH. 2016). Az AkH.¹² azonban nem a kötőjellel írandó földrajzi nevekkel foglalkozó 175. szabálypontra, hanem a személynevekkel alkotott összetételek szabálypontjára (166.) utal szótári részében az egyetlen *kilátó* utótagú szótári példa, az *Erzsébet-kilátó* esetén. Annak, hogy az 'épített kilátó' értelmű *kilátó* főnév kötőjellel kapcsolandó földrajzi névnek számít-e, abban az esetben volt például jelentősége, amikor egy turisztikai szakember fordult tanácsért a közönségszolgálatához a *Balázs-hegyi(-)kilátó* helyesírásával kapcsolatban. Ha ugyanis valóban ez a kilátó hivatalos neve, és a *kilátó* főnevet földrajzi köznévnek

tekintjük, akkor a helyesírási szabályzatnak a földrajzi nevek bővülésére vonatkozó szabálypontjából kell kiindulni (AkH.¹² 177. b). E szabálypont szerint ha egy két tagból álló, kötőjellel írt földrajzi név (pl. *János-dűlő*) újabb földrajzi köznévvvel egészül ki, az új utótagot kötőjellel kapcsoljuk a szerkezethez; pl. *János-dűlő-oldalas*. Olyan földrajzi nevek is léteznek, amelyek esetében a kötőjellel írandó alaptag *-i* képzős változata bővül újabb földrajzi köznévvvel; pl. *János-kúti-domb* (nem pedig *János-kút-domb*), *Borhy-völgyi-patak* (nem pedig *Borhy-völgy-patak*). Ennek analógiájára tehát a kérdéses kilátó nevét kötőjellel írandó elemekből álló földrajzi névnek, tulajdonnévnek tekintve a *Balázs-hegyi-kilátó* javasolható. Ha azonban nem tekintjük földrajzi névnek a *kilátó* főnevet, akkor az egyszerűbb *Balázs-hegyi kilátó* írásmód is megfelelő lehet: ezt az írásmódot erősíti az OH.¹-ben szótározott *János-hegyi kilátó* analógiája is. (Ez utóbbi azonban, ahogy utaltunk rá, valószínűleg nem a hivatalos elnevezése az Erzsébet-kilátónak.)

A tulajdonnevekkel kapcsolatos helyesírási kérdések között visszatérő problematikus kérdés a rendezvény- és eseménynevek helyesírása, amely esetében a helyesírási kodifikáció és az írásgyakorlat ellentmondásossága okozza a problémát. Az egyik levélíró azt a tapasztalatát osztotta meg a közönségszolgálatl, hogy számos rendezvénynév (pl. *Kunsági Bajuszfesztivál*, *Félegyházi Sörfesztivál*) következetesen intézménynévszerűen, azaz minden elemet nagy kezdőbetűvel írva jelent meg feliratokon, újságcikkekben. A levélíró tájékozottságát jelzi, hogy ismerte a vonatkozó helyesírási szabályt, a 191. pontot, amely az intézményi háttérrel rendelkező rendezvénynevek esetében tartja elfogadhatónak az intézménynévi írásmódot, egyébként a kisbetűs írásmódot ajánlja. Ahogy az érdeklődő írja: a felsorolt fesztiválnevek „rendezvényként nem tartoznak abba a kategóriába, hogy nevükben utalás lenne az intézményi háttérre. (Egyébként mindegyik évente visszatérő program.)”

A rendezvénynevek írásának kérdése valóban a magyar helyesírás egyik problematikus területe. Az, hogy a helyesírási szabályzat kis kezdőbetűvel írja ezeket az elnevezéseket, nem írja, nem írhatja felül azt a tényt, hogy a *Kunsági Bajuszfesztivál*, *Félegyházi Sörfesztivál* elnevezések egyértelműen egyedítenek, azonosítanak, vagyis kontextustól független referenciájuk van (LACZKÓ 2016: 182). Az, hogy mikor tekintünk valamit tulajdonnévnek, nem a nagy kezdőbetűs írásmódtól függ, hanem éppen fordítva: a tulajdonnévnek tekintett nevet a helyesírási szabályozás általában nagy kezdőbetűvel írja (HAJDÚ 1998: 7–8). Ennek megfelelően a tulajdonnéviség megállapítása – vagyis annak tisztázása, hogy mit tekintünk tulajdonnévnek, és milyen névtípusokat különítünk el – alapvető előfeltétele annak, hogy a helyesírási kodifikáció megalapozottan és következetesen működhessen (LACZKÓ 2025). A rendezvénynevek írásmódja tehát összességében azért problematikus, mert a hétköznapi írásgyakorlatban elterjedt nagybetűs megoldásokat a helyesírási kodifikáció csak részben, alapvetően az intézményszerűség kérdéséhez kötve támogatja. Az intézményszerűség eldöntése azonban nem nyelvi háttértudást igényel (ZIMÁNYI 2007: 166, LUDÁNYI 2020: 95–96). Másrészt a rendezvények szervezői a szervezeti háttértől függetlenül a rendezvényük jelentőségét igyekeznek hangsúlyozni az intézménynévi írásmóddal. Az AkH.¹² megjelenésével a helyesírási szabályozásban is elmozdulás történt ezen a téren, mert bár a jelenlegi szabályzat megfogalmazása továbbra is a kisbetűsítést preferálja, nem zárja ki a rendezvénynevek nagy kezdőbetűs írásmódját sem. Maga a probléma azonban – ti. hogy a rendezvénynevek helyesírási szempontból önálló intézménynevek-e vagy sem – nem oldódott meg (LACZKÓ 2016: 186).

2.2.2. A helyesírási kodifikáció hiánya

2.2.2.1. Kodifikált írásmóddal nem rendelkező földrajzi nevek. A földrajzi nevekkel kapcsolatos kérdések egy részében annak eldöntése okozza a nehézséget a levélírónak, hogy az adott elnevezés tulajdonnév-e. Egy levélíró például abban kérte a közönségszolgálat tanácsát, hogy a Fekete- és az Égei-tengert összekötő, kereskedelmi szempontból jelentős útvonalat, a Boszporuszt és a Dardanellákat együttesen jelölő kifejezést *Török-szorosok* vagy *török szorosok* formában írja. A kérdező levelében egyértelműen jelezte a dilemmát, hogy előnyben részesítendő-e az egyediséget érzékeltető, tulajdonnévszerű írásmód (hasonlóan például a *Borostyánkőút*-hoz), „vagy mivel Törökország nem rendelkezik más tengerszorosokkal és így nincs ok félreértésre, inkább a köznévi *török szorosok* forma a megfelelő”.

Válaszunkban tájékoztatottuk a levélírót, hogy a kérdéses alakulat tulajdonnév vagy köznév voltáról a 03/2007. (XI. 14.) Kormányrendelet alapján a Miniszterelnökséghez tartozó Földrajzinév-bizottság (MÁRTON 2013) állásfoglalását szükséges kikérni. A tulajdonnéviség kérdéséről s így az írásmódról való döntés tehát nem tartozik bele a nyelvi közönségszolgálat illetékességi körébe. Ugyancsak nem tartozik a közönségszolgálat feladatai közé az arról való döntés, hogy miként történjék az ukrán régió- és területnevek magyar átírása: „vajon a *Herszon megye*-e a hivatalos név, és a régió, illetve a terület *-i* képzővel kisbetűs (*herszoni terület*, illetve *herszoni régió*), vagy – ahogy sok sajtótermékben látom – a *Herszoni terület*, illetve a *Herszoni régió* is helyes-e?” Az említett kormányrendelet 2. § (5) pontja alapján az ország határán kívül található földfelszíni részleteknek a külföldi hivatalos nyelvtől eltérő magyar nyelvű földrajzi neve és a más írásrendszerből történt átírás esetén a használt rendszertől eltérő magyaros átírású nevek használatával, azaz a kérdéses nevek használatával szintén a Földrajzinév-bizottság foglalkozik. A rendelet 4. § (2) b) pontja alapján pedig a bizottság feladatkörébe tartozik, hogy tájékoztatást nyújtson a hozzá forduló szervezet vagy magánszemély kérésére a hivatalos földrajzi nevek megállapításának és használatának jogszabályban nem szabályozott kérdéseiről és a külföldi földrajzi nevek magyar megfelelőjének a hazai használatáról. Így tehát ebben az esetben is továbbírányítottuk a levélírót a Földrajzinév-bizottsághoz.

2.2.2.2. A lokalizációs nevek. LACZKÓ (2016: 187–188) alapján azokra az esetekre használjuk a *lokalizációs név* terminust, amikor egy intézménynevet nem a hivatalos formában neveznek meg, így nem az intézményi jellege kerül a figyelem előterébe, hanem az intézményhez kapcsolódó hely és épület (a használatot a földrajzi nevek kategóriájához közelítve). Az egyik legtipikusabb esete a lokalizációs nevek használatának az iskolák nem hivatalos megnevezése. Az egyik levélíró a *Madách gimnázium*, *Eötvös iskola* elnevezések használatával kapcsolatban kérte a közönségszolgálat állásfoglalását. Ahogy levelében kifejtette, szerinte ezek az alakok helyesírási szempontból nem megfelelőek: „még ha nem is minden elemét tartalmazzák az eredeti intézménynévnek, akkor is nagy kezdőbetűt kellene használni, hiszen egy bizonyos, névvel megjelölt intézményről beszélünk”. Válaszunkban arról tájékoztattuk a levélírót, hogy az ehhez hasonló intézménynevek teljes alakja helyett használt említőnevek, lokalizációs nevek helyesírására nézve nem ad iránymutatást a helyesírási szabályzat, ezért többféle gyakorlat, lehetőség van ezek lejegyzésére. Egyrészt dönthetünk úgy, hogy mivel az említőnév nem hivatalos tulajdonnév, csak

az eredendően is nagybetűs tulajdonnévi tagot írjuk nagy kezdőbetűvel, az ahhoz kapcsolódó típusjelölő köznevet pedig kis kezdőbetűvel írjuk; pl. *Kölcsey gimnázium*, *Eötvös iskola*, *Madách gimnázium*. Másrészt dönthetünk úgy is, hogy a lokalizációs név használatakor is ki szeretnénk emelni a megnevezés tulajdonnévi jellegét, ezért a típusjelölő szót is nagy kezdőbetűvel írjuk: *Kölcsey Gimnázium*, *Eötvös Iskola*, *Madách Gimnázium* stb.; a gyakorlatban erre is akad példa. Harmadik lehetőségként a kötőjeles írásmód is elképzelhető az OH.¹ javaslata alapján (OH. 218): *Kölcsey-gimnázium*, *Eötvös-iskola*, *Madách-gimnázium* stb.³ A Magyar helyesírási szótár korábbi kiadása (MHSz. 1999) *általános iskola* szócikkének bokrában is megtaláljuk ezt a kötőjeles alakot: „de röviden: *Petőfi Sándor-iskola*, *Petőfi-iskola*”, a későbbi, az AkH.¹²-hoz igazított MHSz. 2017-ben azonban már nem található meg ez a forma (vö. ZIMÁNYI 2020: 178). A kötőjel nélküli írásmódot erősíti az az érvelés, hogy ezek az alakok erősen intézménytípus-jellegűek, és elnevezésként az épületek nevéhez hasonlóan kezelhetők (vö. LACZKÓ 2025).

Ugyancsak megoldatlan a templomok lokalizációs neveinek írásmódja. A templomok nem hivatalos épületnevei is rendelkeznek intézménynévi jelleggel, de nem hivatalos intézmények nevei LACZKÓ (2016: 187). Az AkH.¹² említ ugyan egy templomnevet (*Szent István vértanú plébániatemplom*) is a személynévből és köznévből álló jelzős szerkezet + köznévi típusú alakulatok írásmódjával foglalkozó 168. szabálypontjában, de a templomnevek helyesírását nem tárgyalja részletesen, ezért is tárgyaljuk a szabályozatlan helyesírási kérdések között. Az OH.¹ azonban explicit iránymutatást ad: amikor a templomnév személynevet vagy tulajdonnévi értékű vallási elnevezést tartalmaz, akkor a típust jelölő szót (*templom*, *kápolna* stb.) kötőjellel kapcsoljuk: *Mátyás-templom*, *Szent János-kápolna*, minden más esetben különírást alkalmazunk (OH.¹ 220–221). A kézikönyv átdolgozott változatában (OH.²) módosult a szerzőknek a templomnevek helyesírására vonatkozó javaslata. Abban az esetben is a különírást ajánlják, ha a megnevező rész önmagában is tulajdonnév: *Mátyás templom*, *Szent István bazilika*. A kötőjeles írásmódot akkor javasolják, ha a templom nevében védőszent neve, titulus jelenik meg, és a közlők ezt a kapcsolatot hangsúlyozni szeretnék: *Boldogasszony-kápolna*.

A templomnevek helyesírása visszatérő probléma a közönségszolgálati levelezésben, mivel számos, a szótári példánál jóval bonyolultabb szerkezetű templomnév létezik, továbbá egyéb problémák is felmerülhetnek. Az egyik levélíró például a *Kálvária + kápolna* írásmódjával kapcsolatban kérte a közönségszolgálat tanácsát. Vitapartnere a kötőjeles *Kálvária-kápolna* írásmódot ajánlotta, a levélíró azonban bizonytalan volt abban, hogy ez az alakulat valóban a *Mátyás-templom*, *Szent Vendel-kápolna* elnevezésekhez hasonló, tulajdonnévi elemet is tartalmazó alakulat, szerinte ugyanis a *kálváriakápolna* a *plébániatemplom*-hoz hasonló összetett szó, amelyet itt tulajdonnévi értékben használnak. Válaszunkban kifejtettük, hogy a *kálvária* ~ *Kálvária* közszó és tulajdonnév is lehet. Köznévként a jelentése ’keresztút, Jézus szenvedését ábrázoló tizenhárom stáció szabadban, dombra vezető út mentén’, valamint átvitt értelemben ’sok szenvedés’ jelentésben használatos. Tulajdonnévként Jézus kereszthalálának helyszínére utal. Megerősítve a levélíró gondolatmenetét, elméletben elképzelhető a *kálváriakápolna* mint típusmegnevezés is, ha olyan

³ Az OH.² már egyértelműen a vegyes írásmódú intézménynevek közé sorolja az iskolák, egyetemek, kollégiumok stb. lokalizációt szolgáló, nem hivatalos megnevezéseit is: *Radnóti gimnázium*.

kápolnákra utalunk ezzel, amelyeket a kálváriákon építettek. Hasonló típusnév a *temető-kápolna* vagy a levélíró által említett *plébániatemplom* is. Ha ezt a *kálváriakápolna* típusnevet egy helyi közösség tulajdonnévi értékben használja egy bizonyos kápolna megnevezésére, akkor elképzelhető a *Kálváriakápolna* írásmód is. Összességében azonban valószínűbbnek, tipikusabbnak véltük azt a lehetőséget, hogy a *kápolna* közszó a *Kálvária* tulajdonnévhez kapcsolódik, így az OH.¹ iránymutatása alapján a kötőjeles *Kálvária-kápolna* írásmódot javasoltuk inkább.⁴

2.2.2.3. Az AkH.¹² által számontartott tulajdonnévtípusokba való sorolás nehézségei. Számos esetben olyan alakulatok írásmódjával kapcsolatban kér tanácsot a kérdező, amelyek tulajdonnévszerű elemet is tartalmaznak, de nem dönthető el egyértelműen, hogy az milyen tulajdonnévi kategóriába sorolható. Az egyik levélíró a *Brent olaj*, *Ural olaj* helyesírásával kapcsolatban kérte a közönségszolgálat állásfoglalását. A korrektorként dolgozó kérdező előzetes tájékozódásának eredményét is megosztotta a nyelvi tanácsadókkal: a *Brent* egy cégcsoport és egy olajmező neve is, valamint tulajdonnévi eredetű betűszó, mivel a *Broom*, *Rannoch*, *Etive*, *Ness* és *Tarbet* első betűiből jött létre. Felmerülhet, hogy a *Brent* és az *Ural* tekinthető-e márkanévnek, az *olaj* pedig a típus vagy a dolog jelölésére szolgáló közszőnek. Ebben az esetben az AkH.¹² 194. pontja alapján a különírás lenne a megfelelő. A márkanévek azonban egyébként is problematikus területei a magyar helyesírásnak (FERCSIK 2007), továbbá el kell őket különíteni a cégnevektől (KEGYES 2012). A kérdésre adott válaszukban a *Brent* és az *Ural* szavakat az olajkitermelés helyére, cégére, ezen túl pedig az olaj minőségére, jellegére, típusára utaló tulajdonnévi jellegű elemnek tekintettük, elvetve a márkanévként való értelmezést. Összességében az alakulatok tulajdonnévi előtagú összetételként való kezelését, s így a kötőjeles írásmódot javasoltuk: *Brent-olaj*, *Ural-olaj*. A nyelvi probléma elkerülésére (LANSTYÁK 2018: 159–202) emellett a körülírással szerkezetek használatát is javasoltuk: *Brent típusú olaj*, *Ural-féle olaj*, *Ural Blend típusú olaj*, *urali olaj* stb.

2.2.2.4. Új, az AkH.¹² által nem számontartott tulajdonnévtípusok. A folyamatosan születő új jelenségek, reáliák számos új tulajdonnévtípust szülnek. Jól mutatja ezt az a tény, hogy az elmúlt több mint száz évben megjelent helyesírási szótárakban a tulajdonnévi kategóriák száma egyre bővült (MÁRTONFI 2020). Az AkH. 12. kiadásában megjelenő, a tulajdonnevekkel kapcsolatos részleges szabályváltoztatások is az új jelenségek írásformájára vonatkoznak (LACZKÓ 2016, 2025). A szabályok változása és bővülése ellenére azonban számos olyan tulajdonnévvel és tulajdonnévtípussal találkozunk, amelyet nehéz besorolni a meglévő kategóriarendszerbe. Ilyen többek között a tanösvények (KOZMA megj. e.), zárandokutak nevei; az új informatikai rendszerek, nyilvántartások és szolgáltatások nevei; valamint a földgázt szállító vezetékek elnevezései. Közönségszolgálatunkhoz mindegyik kategóriára vonatkozóan érkezik kérdés, azonban jelen tanulmányban csak az informatikai rendszerek elnevezésének problémakörére térünk ki.

Az informatikai rendszerek, szolgáltatások, nyilvántartások neveinek helyesírása nemcsak azért problematikus, mert nem sorolhatók be egyértelműen a helyesírási szabályzatban felsorolt egyik tulajdonnévtípusba sem, hanem mert ezek a rendszerek nagyon különbözőek lehetnek attól függően, hogy milyen szolgáltatást nyújtanak, vagy ki az üzemeltetőjük.

⁴ Az OH.² iránymutatása alapján azonban a különírt *Kálvária kápolna* írásmód javasolható.

Egyes informatikai rendszerek bizonyos cégekhez, márkákhoz köthetők (pl. *MIRTUSZ Munkairányító Rendszer*), mások állami szervezetekhez, intézményekhez fűződnek (pl. *Köznevelési Információs Rendszer*, *e-CODEX rendszer*, *Magyar Posta Küldemény Nyomkövetés*). Bár ezek az elnevezések mutatnak rokonságot a márkanevekkel és az intézménynevekkel, egyiket se lehet egyértelműen besorolni e kategóriákba; inkább ötvözik a két kategória tulajdonságjegyét.

Az egyik levélíró azzal kapcsolatban kért tanácsot a közönségszolgálatától, hogy az informatikai szakrendszerek, szolgáltatások, nyilvántartások elnevezését milyen formában kellene írni, hiszen munkája során ez többször felmerülő probléma. Levelében konkrét példát is említett: a *köznevelési információs rendszer* írásmódjával kapcsolatban adódtak nehézségei. Megjegyezte, hogy a rendszer elnevezése a jogszabályi szövegekben többnyire csupa kisbetűs írásmódban fordul elő, nyelvérzéke azonban a *Köznevelési Információs Rendszer* formát, vagyis a minden elemében nagy kezdőbetűs írásmódot tartaná indokoltnak. Kérdése arra is kitért, hogy ezek között a rendszerek között kell-e különbséget tenni, eltérő típusba tartozik-e például az *Ügyfélkapu*, mint annak egyes szolgáltatásai.

Nem véletlen, hogy a levélíró a csupa nagy kezdőbetűs írásmódot részesítette előnyben, hiszen az írásgyakorlatban is ez a megszokottabb forma. Ez abból is adódik, hogy a legtöbb ilyen informatikai rendszer cégekhez, intézményekhez köthető, tehát a nevük írásmódja is közelebb áll az intézménynevek írásmódjához. A kérdező tipizálási igénye is jogos és helytálló, hiszen valóban van különbség ezek között az eszközök között, mind az intézményi háttér, mind a felhasználás tekintetében. Már a márkákhoz, intézményekhez köthető programok nevének helyesírása is gondot jelent, ugyanakkor vannak olyan rendszerek, programok, amelyek nem kiegészítő szolgáltatások vagy nyilvántartások, nem kapcsolódnak valamilyen szervezethez, hanem önmagukban álló alkalmazások. Tehát ezeknek a rendszereknek, alkalmazásoknak a kategorizálása is nehézkes, helyesírásukat pedig még annál is nehezebb megállapítani a terület szabályozatlansága miatt. Eppen ezért a tanácsadó szolgálat mindig jelzi a kérdezőknek ennek a helyesírási kategóriának a problematikusságát, valamint felajánlja mind az intézményszerű, mind a címszerű írásmódot. Ebben az esetben tehát a nyelvhasználó nyelvérzékére és háttértudására van bízva, hogy eldöntse, melyik formát tekinti megfelelőbbnek az adott informatikai rendszer vagy szolgáltatás esetében. Ebben a döntésben pedig nagy szerepe van az általános vagy a cégen, intézményen belüli írásgyakorlatnak.

2.2.2.5. Átírás idegen nyelvekből. Visszatérő kérdéstípus a nem latin betűs írású idegen nyelvekből származó tulajdonnevek (ritkábban közszók) átírása. A tulajdonnevek közül a leggyakrabban a földrajzi nevek (*Harkiv ~ Harkov, Lviv ~ Lvov, *Szantorin ~ Szantorini*) és a személynevek átírásával (RAÁTZ 2022) kapcsolatban kéri a levélírók a közönségszolgálat segítségét. Az egyik levélíró például szakdolgozatában a bangladesi származású, USA-ban élő közgazdász, Muhammad Yunus nevének leírásakor ütközött nehézségekbe. A levélíró (eltérően a kérdezők tipikus gyakorlatától) még az eredeti, bengáli írásjelekkel írott névformát is elküldte tájékoztatásul a közönségszolgálatnak, sőt arról is beszámolt, hogy a szóban forgó szerző *Muhammad Yunus* néven teszi közzé angol nyelvű publikációit, ezen a néven ismert a nemzetközi szakirodalomban. A levélíró továbbá összegyűjtötte és elküldte a magyar nyelvű publikációkban, sajtómegjelenésekben előforduló számos írásváltozatot is: *Muhámmad Iunúsz, Mohamed Junus, Muhámmád Junusz, Muhammad Junusz*.

Válaszunkban elismertük, hogy mivel a bengáli írás a bráhmí írásrendszerek családjába tartozó szótagos helyesírású betűírás, a magánhangzók megfelelő, hasonló magyar hangzóra való átírása több nehézséget is rejt. Ebben az írásrendszerben a magánhangzókat csak szókezdő helyzetben, illetve magánhangzó-torlódás második tagjaként jelöli önálló jel (LIGETI főszerk. 1981: 288).

Az OH.¹ (246–275) ugyan alapos áttekintést nyújt az idegen nyelvekről történő átírás szabályairól, a bengáli nyelvre azonban nem tér ki. Ezért válaszunkban a megfelelő magyar átíráshoz az adott nyelv sajátosságait ismerő szakember megkeresését javasoltuk, és az ELTE Indológia Tanszékéhez irányítottuk a levélíró. Figyelmébe ajánlottuk továbbá BANGHA IMRE bengáli kultúráról, nyelvről írott munkáját (2011), amelyben a bengáli szavak átírására és kiejtésére is kitér. Arra is felhívtuk a levélíró figyelmét, hogy a magyaros átírás mellett elképzelhető a nemzetközi átírás alkalmazása is. E mellett a megoldás mellett szólhat az, hogy az említett szakember az USA-ban él, és saját maga alakította ki nevének latin betűs átírását. Ilyen esetekben pedig létezik olyan gyakorlat, hogy magyar szövegben is a nemzetközi átírást alkalmazzuk. Hasonló példa erre Igor Stravinsky nevének írásmódja (OH.¹ 254). Ebben az esetben tehát megfelelőnek gondoltuk a szakdolgozatban a nemzetközi átírású *Muhammad Yunus* írásmód alkalmazását is.

2.2.2.6. Tulajdonnevek köznevesülése. A tulajdonnevek helyesírása kapcsán általában a megfelelő tulajdonnévi kategóriába történő besorolás okozza a legnagyobb nehézséget a nyelvhasználóknak. Nem mindig egyértelmű, hogy az adott tulajdonnév személynév, márkanev, esetleg intézménynév vagy helynév-e. Sokszor pedig az is kérdéses, hogy egyáltalán tulajdonnévnek minősül-e még az adott szó, vagy már közszóként értékelik a beszélők. Ezek a tulajdonnévi kategóriák nem válnak el egyértelműen egymástól, de sokszor a tulajdonnév és a köznévi kategóriája között is van átmenet. Ilyennek tekinthetők például a márkanevek, amelyek tulajdonnévi és köznévi jelleget is hordoznak, hiszen rendelkeznek a tulajdonnevek egyedítő funkciójával, ugyanakkor nem egyetlen egyedet jelölnek, hanem hasonló termékek sorozatát (KOVÁCS 2019: 60). Ezek miatt tehát indokolt külön kategóriát kijelölni számukra, amely metszetet képez mind a tulajdonnevekkel, mind a köznevekkel (KOVÁCS 2019: 60). Ebbe a kategóriába viszont nehezen sorolhatók be azok a tulajdonnevek, amelyek egykor márkanevként funkcionáltak, de fokozatosan elindultak a köznevesülés útján.

A köznevesülés, fajtanévvé válás folyamatában nem egyértelmű, hogy hol húzható meg az a határ, ahonnan az adott szó már közszónak tekinthető. Ebben az átmeneti időszakban gondokat okozhat a köznevesülő márkanevek használata és helyesírása, így gyakori, hogy az írásgyakorlatban ingadozik a nagy és a kis kezdőbetűs írásmód. Az MTA Helyesírási Bizottsága ezt tekintette a fajtanévvé válás egyik fő jelének. 1978-ban vizsgálatot végeztek arra vonatkozóan, hogy bizonyos márkanevek esetében milyen az írásgyakorlat, és ez alapján állítottak össze egy listát azokból a márkanevekből, amelyek köznevesültek, vagy elindultak a köznevesülés útján (FÁBIÁN 1981: 157). A fajtanévvé válásnak emellett más jelei is lehetnek. J. SOLTÉSZ fontos jelnek tekintette idegen márkanevek esetében a magyaros fonetikus írásmódot (pl. *aszpirin*) (J. SOLTÉSZ 1979: 104). Megfigyelése szerint gyakori, hogy az árunevek mellett feltüntetik az adott termék típusára utaló áruajtát jelölő köznevet is; pl. *Tomi mosópor*, *Salamander cipő*. Szerinte a fajtanévvé válás egyik első jele, hogy a termék ismertté válásával ezek az áruajtát jelölő közszók idővel feleslegessé

válnak, így magát a márkanévet kezdjük közszóként használni (pl. *bakelit* mint műanyag-típus megnevezése márkanév helyett) (J. SOLTÉSZ 1979: 104). A márkanév tehát fajtanévvé válik, köznevesül. Azt azonban nehéz meghatározni, hogy ez mikor és milyen közegben következik be.

A Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatához is számos olyan kérdés érkezik, amely köznevesülő tulajdonnevek, márkanévek helyesírásával kapcsolatos (vö. TAKÁCS J. 2023). Ezek közül kiemelten érdekesek azok az esetek, amelyekben egy tulajdonnév és egy közszó összetétele szerepel, s a tulajdonnévi tag köznevesült vagy már elindult a köznevesülés útján. Ezeket az eseteket az akadémiai helyesírási szabályzat 201. pontja szabályozza. A szabálypont reflektál a köznevesülési folyamat lassú voltára, és arra, hogy az írásgyakorlat ingadozhat, azonban az írásmódváltozást ahhoz köti, hogy a „a társadalmi tudatban a köznévvé válás már elég széles körben végbement” (AkH.¹² 201). Ez a kérdés külön érdekes lehet olyan szakszavak esetében, amelyeket a szakmabeliek és a társadalom többi tagja máshogyan használ, vagy eltérő mértékben ismer.

Az egyik levélíró egy első ránézésre egyszerű helyesírási kérdéssel kereste meg a közönségszolgálatot. A *Tessauer-ablak* ~ *Tessauer ablak* ~ *tessauerablak* ~ *tessauer ablak* megfelelő írásmódjával kapcsolatban fordult a közönségszolgálat munkatársaihoz, mivel nem volt benne biztos, hogy a *Tessauer* ~ *tessauer* márkanév, személynév, esetleg típusjelölő közszó-e. A mai nyelvhasználó számára már nem is feltétlenül kikövetkeztethető, hogy itt melyik névtípusról van szó. Az írásgyakorlatban azonban megfigyelhető, hogy ingadozik a nagy és a kis kezdőbetűs írásmód, ami a *Tessauer* tulajdonnévi jellegére utal, valamint arra, hogy már elindult a köznevesülés útján. A *Tessauer* ismert családnév, tehát maga a megnevezés utalhat arra a személyre, aki kitalálta ezt az ablaktípust, de lehet családnévi eredetű márkanév is (TAKÁCS E. 2004: 144). A helyzetet az is bonyolítja, hogy alapvetően az ilyen típusú, több üveglapból álló, a panelházakra jellemző ablaktípusban a benne lévő üveglapokat összetartó csavart is *Tessauer csavar* ~ *tessauer csavar* névvel illetik a szakemberek. Az nem derül ki, hogy az ablak kapta a csavarról a nevét, vagy a csavar az ablakról. A *Tessauer* ~ *tessauer* tehát ebben az esetben jelölhet típusnevet, de köznevesülő márkanévet is. Az írásgyakorlatban általában a *Tessauer csavar*, *Tessauer ablak* és *tessauer csavar*, *tessauer ablak* írásmódok figyelhetők meg.

Ilyen esetekben a közönségszolgálat nem javasolja egyértelműen egyik vagy másik írásmódot, hanem reflektál a nyelvi változásra, és az így kialakult helyesírási problémára. Amennyiben a *Tessauer* személynévből származtatható, úgy a *Tessauer-ablak* írásmód a megfelelő, ha azonban márkanévből ered, elképzelhető a *Tessauer ablak* írásmód is. Amennyiben a nyelvközösség már úgy ítéli meg, hogy a *Tessauer* név köznevesült, az egybeírt *tessauerablak* a megfelelő írásmód.

3. Összefoglalás. A tanulmányban a Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi tanácsadó szolgálatának munkatársaiként azt mutattuk be, hogy milyen, a tulajdonnevekhez kapcsolódó kérdéstípusok fordulnak elő a közönségszolgálati levelezésben. Az utó- és családnévek engedélyeztetésével a Kutatóközpontban egy külön munkacsoport, a Névbizottság foglalkozik. A nyelvi közönségszolgálatban az esetek 90%-ában az egyes tulajdonnévtípusok helyesírásával kapcsolatban érkeznek kérdések. A levélírók egyrészt olyan tulajdonnévi kategóriákkal kapcsolatban fordulnak a közönségszolgálatához, amelyek helyesírásához ugyan található iránymutatás a helyesírási szótárakban, szabályzatokban vagy kézikönyvekben, ám

a kodifikáció ezekben az esetekben valamilyen szempontból mégis problematikus, következtelen vagy ellentmondásos. Ilyen például az épített kilátók és a rendezvénynevek helyesírása. Más esetekben a kérdéses tulajdonnevek, illetve tulajdonnévi jellegű elnevezések helyesírásáról sem a szabályzat, sem a szótárak nem nyújtanak útmutatást, vagyis a nyelvi problémát ezekben az esetekben a helyesírási kodifikáció teljes hiánya okozza. A nem szabályozott esetek közé tartoznak egyrészt azok az új tulajdonnévtípusok – például informatikai keretrendszerek vagy digitális szolgáltatások elnevezései –, amelyek nem szerepelnek a helyesírási szabályzatban, másrészt azok az esetek is, amikor az adott név nehezen illeszthető be a helyesírási szabályzat kategóriarendszerébe. A nem szabályozott eseteket, valamint azokat a területeket, amelyek helyesírási szabályozása problematikusnak – azaz ellentmondásosnak vagy következtelennek – bizonyul, a közönségszolgálat munkatársai külön kóddal látják el, annak érdekében, hogy a szabályzat következő kiadása során a kodifikáció ezekre a kérdésekre érdemben vissza tudjon térni.

A levéladatbázisban több olyan kérdéstípus is megjelenik, amelyek megválaszolása nem tartozik közvetlenül a nyelvi közönségszolgálat hatáskörébe. Ilyenek például a kevésbé ismert, újonnan keletkezett vagy helyi jelentőségű földrajzi nevek hivatalos alakjára vonatkozó kérdések, amelyekben a vonatkozó kormányrendelet értelmében a Miniszterelnökség alá tartozó Földrajzinév-bizottság az illetékes. Hasonlóképpen kívül esik a közönségszolgálat illetékességi körén a nem latin betűs írású nyelvekből átvett tulajdonnevek átírásának kérdése is; ezekben az esetekben rendszerint az egyetemek illetékes szaktanszékeihez irányítjuk a kérdezőket.

A tanulmány nem törekedett a közönségszolgálathoz érkező, tulajdonnevekre vonatkozó kérdések átfogó és teljes körű tipológiájának kidolgozására. Ehelyett néhány jellegzetes problémátípus bemutatásán keresztül arra kívánta ráirányítani a figyelmet, hogy a tulajdonnevekkel kapcsolatos kérdések rendkívül sokrétűek, és egyes részterületek, különösen a helyesírási vonatkozások, további célzott vizsgálatot igényelhetnek.

Hivatkozott irodalom

- AkH.¹² = *A magyar helyesírás szabályai*. 12. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015.
- BANGHA IMRE 2011. *Jöttem a Gangesz partjairól. Bengáli kultúra és magyar irodalom*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- BENEŠ, MARTIN – PROŠEK, MARTIN – SMEJKALOVÁ, KAMILA – ŠTĚPANOVÁ, VERONIKA 2018. Interaction between language users and a language consulting center. Challenges for language management theory research. In: FAIRBROTHER, LISA – NEKVAPIL, JIŘÍ – SLOBODA, MARIÁN eds., *The Language Management Approach. A Focus on Research Methodology*. Peter Lang, Berlin. 119–140.
- ÉrtSz. = *A magyar nyelv értelmező szótára* 1–7. Szerk. BÁRCZI GÉZA – ORSZÁGH LÁSZLÓ. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959–1962.
- FÁBIÁN PÁL 1981. Hogyan írjuk a márkaneveket? *Magyar Nyelvőr* 105: 155–158.
- FERCSIK ERZSÉBET 2007. A név kötelez. Nyelvi és nem nyelvi szempontok érvényesülése a márkanevek írásakor. In: BOZSIK GABRIELLA – EÖRY VILMA – V. RAISZ RÓZSA szerk., *Hagyomány és újítás a helyesírásban. Válogatás a Nagy J. Béla országos helyesírási verseny kötetének anyagából*. Líceum Kiadó, Eger. 179–196.
- FMH. 2016. = Épül már a kilátó. *Fejér Megyei Hírlap* 61/173: 4.

- FNHír. = FÁBIÁN PÁL – FÖLDI ERVIN – HÖNYI EDE 1998. *A földrajzi nevek helyesírása*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. A tulajdonnév „meghatározása”. *Névtani Értesítő* 20: 5–12.
- JERNUDD, BJÖRN H. – NEUSTUPNÝ, JIŘÍ V. 1987. Language planning: for whom? In: LAForge, LORNE ed., *Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Les Press de L’Université Laval, Québec. 69–84.
- KEGYES ERIKA 2012. A cégnév mint márkanév szerepe az üzleti kommunikációban. *Névtani Értesítő* 34: 101–114. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2012.10>
- KIMURA, GORO C. – FAIRBROTHER, LISA 2020. Reconsidering the language management approach in light of the micro-macro continuum. In: KIMURA, GORO C. – FAIRBROTHER, LISA eds., *Language Management Approach to Language Problems. Integrating Macro and Micro Dimensions*. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia. 255–267. <https://doi.org/10.1075/wlp.7.13kim>
- KOVÁCS LÁSZLÓ 2019. *Márka és márkanév. Márkakutatás és nyelvészet – metszéspontok, lehetőségek, kihívások*. 2. kiadás. Tinta Kiadó, Budapest.
- KOZMA JUDIT megj. e. Magyarországi tanösvények neveiről. Kézirat.
- LAANSALU, TINA 2024. Name consultations as a part of a language consulting service in the Institute of the Estonian Language. In: FELECAN, OLIVIU – BUGHEȘIU, ALINA eds., *Name and Naming. Proceedings of the Sixth International Conference on Onomastics “Name and Naming”. (In)correctness in Onomastics*. Mega, Cluj–Napoca. 145–156.
- LACZKÓ KRISZTINA 2016. A tulajdonnévi helyesírás változásai az AkH. 12. kiadásában. *Névtani Értesítő* 38: 181–191. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2016.14>
- LACZKÓ KRISZTINA 2025. Új helyesírási kérdések a tulajdonnevek körében. *Névtani Értesítő* 47: 162–182. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2025.9>
- LANSTYÁK ISTVÁN 2018. *Nyelvalakítás és nyelvi problémák*. Fórum Kisebbségkutató Intézet – Gramma Nyelvi Iroda, Somorja.
- LIGETI LAJOS főszerk. 1981. *Keleti nevek magyar helyesírása*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LUDÁNYI ZSÓFIA 2020. Tipikus problémák intézményneveink helyesírásában. *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica* 46: 89–99. <https://doi.org/10.46437/ActaUnivEszterhazyLinguistica.2020.89>
- LUDÁNYI ZSÓFIA 2023a. *A nyelvi tanácsadás nemzetközi és hazai gyakorlatai, különös tekintettel a Nyelvtudományi Kutatóközpontra*. Habilitációs értekezés. ELTE BTK, Budapest.
- LUDÁNYI ZSÓFIA 2023b. A helyesírási problémák kezelési stratégiái a nyelvi tanácsadásban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 16/2: 29–46.
- LUDÁNYI ZSÓFIA – DOMONKOSI ÁGNES – KOCIS ÁGNES – JAKAB DOROTTYA 2022. A nyelvi menedzselés szemlélete és a nyelvi tanácsadás. In: DEME ANDREA – KUNA ÁGNES szerk., *Tanulmányok a nyelvészet alkalmazásainak területéről*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 73–107.
- MÁRTON MÁTYÁS 2013. Visszaemlékezés a Földrajzinév-bizottság helyesírás-szabályozási és földrajzinévtár-készítési munkásságára. *Névtani Értesítő* 35: 23–36. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2013.3>
- MÁRTONFI ATTILA 2020. Tulajdonnevek helyesírási szótárainkban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 263–291. <https://doi.org/10.26546/4892373.5>
- MHSz. 1999. = *Magyar helyesírási szótár*. Szerk. DEME LÁSZLÓ – FÁBIÁN PÁL – TÓTH ETELKA. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1999.
- MHSz. 2017. = *Magyar helyesírási szótár*. Szerk. TÓTH ETELKA. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017.

- NEKVAPIL, JIŘÍ 2012. Some thoughts on “noting” in language management theory and beyond. *Journal of Asian Pacific Communication* 22: 160–173. <https://doi.org/10.1075/japc.22.2.02nek>
- OH.¹ = LACZKÓ KRISZTINA – MÁRTONFI ATTILA, *Helyesírás*. A Magyar Nyelv Kézikönyvtára 1. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
- OH.² = LACZKÓ KRISZTINA – MÁRTONFI ATTILA, 2., átdolgozott kiadás. *Helyesírás*. Osiris Kiadó, Budapest, 2025.
- RAÁTZ JUDIT 2015. Alkalmazott névtan. In: FARKAS TAMÁS–SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 227–247.
- RAÁTZ JUDIT 2022. Az idegen nevek átírásának és a magyar alakokkal történő megfeleltetésének kérdései és nehézségei. In: NÉMETH GABRIELLA szerk., *A névmódosítás mint közfeladat*. Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda, Budapest. 40–51.
- RAÁTZ JUDIT 2025. Trendek és új irányok a névkérelmezésben. *Névtani Értesítő* 47: 127–143. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2025.7>
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ŠTĚPÁNOVÁ, VERONIKA 2022. What do people want to know about names? Onomastic enquiries in the Czech Language Consulting Centre. In: FELECAN, OLIVIU – BUGHEȘIU, ALINA eds., *Name and Naming. Proceedings of the Fifth International Conference on Onomastics. Multiculturalism in Onomastics*. Editura Mega, Cluj-Napoca. 877–883. <https://doi.org/10.30816/ICONN5/2019/68>
- ŠTĚPÁNOVÁ, VERONIKA 2024. (In)correctness in proper names from the viewpoint of the Czech Language Consulting Centre. In: FELECAN, OLIVIU – BUGHEȘIU, ALINA eds., *Name and Naming. Proceedings of the Sixth International Conference on Onomastics “Name and Naming”*. (In)correctness in Onomastics. Editura Mega, Cluj-Napoca. 207–220.
- TAKÁCS EDIT 2004. Száz éve használt márkaneveink nyomában. *Névtani Értesítő* 26: 139–156. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2004.18>
- TAKÁCS JUDIT 2023. Eltűnt márkaneveink nyomában. *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica* 48: 67–77. <https://doi.org/10.46437/ActaUnivEszterhazyLinguistica.2023.67>
- ZIMÁNYI ÁRPÁD 2007. Nagybetűsítések mai írásgyakorlatunkban. In: BOZSIK GABRIELLA – EÖRY VILMA – V. RAISZ RÓZSA szerk., *Hagyomány és újítás a helyesírásban. Válogatás a Nagy J. Béla országos helyesírási verseny köteteinek anyagaiból*. Líceum Kiadó, Eger. 161–177.
- ZIMÁNYI ÁRPÁD 2020. A közoktatási intézmények mai névformái. *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica* 46: 177–185. <https://doi.org/10.46437/ActaUnivEszterhazyLinguistica.2020.177>

LUDÁNYI ZSÓFIA

kutatócsoport-vezető, tudományos munkatárs; ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Nyelvhasználati és nyelvi tanácsadási kutatócsoport; Budapest

egyetemi docens; Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvészeti Tanszék; Budapest.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8506-5684>, e-mail: ludanyi.zsolia@btk.ppke.hu

KOCSIS ÁGNES

tudományos segédmunkatárs; ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Nyelvhasználati és nyelvi tanácsadási kutatócsoport; Budapest

doktorjelölt; ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola; Budapest

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8363-7370>, e-mail: kocsis.agnes@nytud.elte.hu